

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Sexuální výchova v rodině a ve škole

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.

Vypracovala:
Olga Jašková

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Sexuální výchova v rodině a ve škole“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu použité literatury.

Brno, 19.3.2009

.....
Olga Jašková

Poděkování

Děkuji paní PaedDr. Libuši Mazánkové, Dr. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi Mgr. Petru Jaškovi za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce a také Základní škole Bartušková a Katolickému gymnáziu v Třebíči za umožnění provedení výzkumu.

Olga Jašková

OBSAH

ÚVOD	5
1. Vývoj člověka a jeho chování	6
1.1 Tělesný a psychický vývoj.....	6
1.2 Sexuální chování a projevy.....	9
Dílčí závěr.....	12
2. Sexuální výchova	13
2.1 Vymezení pojmů.....	13
2.2 Cíle sexuální výchovy.....	17
2.3 Obsah sexuální výchovy.....	18
2.4 Principy a metody sexuální výchovy.....	19
2.5 Analýza dostupných materiálů pro mládež.....	23
Dílčí závěr.....	26
3. Sexuální výchova v rodině a ve škole	27
3.1 Sexuální výchova v rodině.....	27
3.2 Sexuální výchova ve škole.....	29
Dílčí závěr.....	32
4. Vzorový program	33
5. Empirická část	36
ZÁVĚR	40
RESUMÉ	42
ANOTACE	43
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	44
SEZNAM PŘÍLOH	46

ÚVOD

Žijeme v době, která je až přesycená sexem. Všude kolem nás je sex – v reklamách, filmech, časopisech a dokonce existuje i výstava o sexu (v těchto dnech končí v brněnském Špilberku výstava *100.000 let sexu aneb o lásce, plodnosti a rozkoši*). Po letech, kdy bylo toto téma tabuizováno nastal opačný extrém: sexem jsme všude bombardováni. A zvláště na mladé lidi, kteří dospívají dříve než v minulosti, je tento tlak velmi silný.

Mnoho odborníků i laiků se pře, jak mluvit s dětmi a dospívajícími o sexu, kdy začít, jak a co vysvětlovat, jaká je úloha rodiny i školy v oblasti sexuální výchovy a kdo vlastně má odpovědnost za „zasvěcení“ do tajů dospívání a sexuálního života. Nedostatek informací stejně jako špatné informace mohou vést k sociálně-patologickým jevům jako např. promiskuita, předčasné těhotenství, pohlavní nemoci apod. Z hlediska psychologie předčasně zahájený sexuální život nedovolí rozvinutí vyšších citů, podporuje sklon k egoismu a způsobuje další poruchy osobního a sociálního vývoje.

Pracuji jako sociální pracovnice charitní Poradny pro ženy a dívky a součástí mé práce jsou také programy a besedy se žáky o sexuální výchově. V nich mluvíme nejen o fyziologii dospívání, vztazích a lásce, ale také o negativních předčasných sexuálního života a jiných nebezpečích.

Zvolila jsem si tedy téma bakalářské práce **SEXUÁLNÍ VÝCHOVU V RODINĚ A VE ŠKOLE**. V první kapitole se budu věnovat vývoji člověka, dále pak sexuální výchově, jejím cílům a principům. Ve třetí kapitole pojednám o sexuální výchově v rodině a ve škole. Teoretickou část ukončí vzorový program. V empirické části jsem formou dotazníku zjišťovala názory dětí na sexuální výchovu a zvláště jejich zdroje informací. Ráda bych také vyvrátila nebo potvrdila hypotézy, které jsem stanovila před zahájením průzkumu.

Cílem mé bakalářské práce je zamyslet se nad smyslem a významem sexuální výchovy v rodině a ve škole, jak by mohla „kvalitní sexuální výchova“ vypadat a z konkrétních odpovědí zjistit, co si mladí lidé myslí o sexuální výchově a jaké mají zdroje informací.

Myslím si, že v sexu nelze jít cestou pokusu a omylu, dobrá sexuální výchova je tedy nosným tématem také sociální pedagogiky, protože má také napomáhat ke zdravému a harmonickému rozvoji celé osobnosti mladého člověka.

1. VÝVOJ ČLOVĚKA A JEHO CHOVÁNÍ

1.1 TĚLESNÝ A PSYCHICKÝ VÝVOJ

Lidský život lze rozdělit podle věkových zvláštností do několika vývojových období. Tři nejvýraznější etapy jsou:

- mládí (asi do 20 let),
- dospělý věk (20-60 let),
- stáří (60-smrt).

První etapu, která je obdobím nejvíce změn, ještě můžeme rozdělit na:

- dětství – období prenatální, novorozenecké, kojenecké, batolící věk, školní věk,
- dospívání (adolescence).¹

Člověk je jednotou bio-psycho-socio-spirituální stránek, proto je vždy nutné brát v potaz celistvý pohled na jedince. Protože rozsah bakalářské práce neumožňuje věnovat se všem stránkám, budu si všímat tělesného a psychického vývoje člověka v období dětství a dospívání.

Předškolní věk

Jednotlivá období předškolního věku na sebe navazují, mohou být ovšem u každého jedince různě dlouhá, avšak jsou součástí obrovského vývojového proudu, který dítě unáší od chvíle početí až k dospělosti.

Po porodu prožívá dítě asi do 1 roku kojenecké období. V prvním roce života se projevují individuální rozdíly jednotlivých dětí v prožívání, chování a celkovém vývoji. V tomto čase je plně závislé na pečující osobě (matce), která je pro něj zdrojem potravy, jistoty, bezpečí. Je velmi žádoucí, aby dítě zažilo pozitivní zkušenosti v kontaktu se svým okolím. Mnoho odborníků mluví o potřebě získat základní důvěru ke světu.

¹ Vágnerová, Marie. *Vývojová psychologie I.*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8. str. 5

Prvními narozeninami vstupuje dítě do batolícího období. Dítě ztrojnásobuje svou porodní hmotnost a vyroste o 25 cm, začíná se samostatně pohybovat a mluvit, rostou mu zuby a přechází také na umělou výživu.

Batolící období ústí do předškolního ve 3. roku života. Dítě váží průměrně 15 kg a měří 100 cm, má úplný mléčný chrup (20 zubů), živí se jako dospělí, ovládá pohybové dovednosti vč. základní samoobsluhy, má bohatou slovní zásobu a tím rozvíjí psychický a citový život.

Nastupuje předškolní období, které vrcholí nástupem do školy. Při tělesném vývoji není výjimkou, když se vyskytnou případné rozdíly mezi jednotlivými dětmi. V tomto věku se uplatňují dědičné vlivy, které jsou rozhodující pro celkový tělesný vzhled člověka. Typ je určen především výškou a hmotností, mohutností kostry a svalovinou a některými dalšími znaky. Dítě v tomto věku umí mnoho dovedností (jezdí na kole, plave, lyžuje, vnímá detaily, kresba napodobuje realitu). Po stránce kognitivního vývoje je toto období dobou zvědavých otázek: proč? Dítě většinou mluví se správnou výslovností v celých větách (básničky, říkanky, zpěv), hraje si s vrstevníky nejčastěji „na něco“, miluje vyprávění pohádek či jiných příběhů.¹

Školní věk

Protože je toto období oproti předcházejícím poměrně dlouhé, rozděluje se na mladší, střední a starší. Školní věk počítáme od 6 let do ukončení školní docházky, tj. do 14. a 15. roku dítěte. Tělesný růst prodělá obrovské skoky, je známá sekulární akcelerace (dítě bude větší než jejich rodiče) a je dříve vyspělé (sexuální vývoj). V sociální sféře přebírá roli školáka, srovnává se se spolužáky, potřebuje uznání, vztah s vrstevníky je pro něj důležitý, identifikuje se se skupinou stejného pohlaví. Až do nástupu puberty bývá emočně vyrovnané. Začíná období četby, pohybových her, kresby a rozvíjí se vztah ke zvířatům. Při ukončení nižšího stupně základní školy se začíná projevovat (zejména u děvčat) prepuberta. Dochází ke změnám v sociálním chování prepubescenta, ke zvyšování jeho sebevědomí, ke zvýšené citlivosti, k zájmu o sebe samého.

¹ Matějček, Zdeněk, Pokorná, Marie. *Radosti a strasti*. 1. vyd. Jinočany: H+H, 1998. 205 str. ISBN 80-86022-21-8. str. 7-11

Dospívání

Dospívání začíná pubertou, u chlapců mezi 10-19 rokem, u dívek 8-18. Je to doba nejprudších změn, jaké člověk ve svém životě prožije, už nikdy se nezopakují tak obrovské vývojové změny jako nyní (vývojový zázrak). Někdy se dospívání zužuje jen na sexuální vývoj dítěte: ten je sice nejnápadnější, ale ne jedinou složkou prudkého vývoje. Dozrávají pohlavní žlázy a pohlavní hormony a způsobují růst sekundárních znaků: u chlapců změna hlasu, u dívek zvětšování prsů a zaoblování postavy, u obou pohlaví dotváření a zvětšení zevních pohlavních orgánů a typické ochlupení. Úplné dozrání pohlavních žláz se projeví u chlapců tvorbou semene a u dívek menstruací.

V pubertě se velmi urychluje tělesný růst, za rok může chlapec vyrůst až o 15 cm. Prodlužují se končetiny (tzv. samá ruka samá noha), dokončuje se velikost hlavy a proporce obličeje, který způsobuje růstový hormon.

Po stránce citové bývají dospívající kolísaví, přecitlivělí, podráždění a vztahovační. Mají sklon k dennímu snění a také hrozí riziko depresí.

Jsou schopni abstraktního myšlení a hypotetického uvažování. Jsou pro ně typické úvahy do budoucna, avšak mají nevyzrálé postoje.

Období pubescence je obdobím hledání sama sebe, pochybností, nespokojeností. Vrstevníci mají velký vliv na sebehodnocení, pro mnohé se stává velmi důležitý zevnějšek.

Sociálně se snaží osamostatnit se, odmítají podřízené role. Jsou velmi kritičtí a k dospělým netolerantní. Mají mnoho práv, ale těžko uznávají povinnosti. Probouzejí se estetické i erotické city.

U dospívajících se vyhraňují zájmy (sport), četba i hudba.

Období dospívání končí adolescencí – doba vyrovnání se, znalostí svých slabých i silných stránek. Nastupuje zdravé sebevědomí, zlepšení výkonnosti, zvládání neúspěchů. Tělesný růst se zpomaluje až zastavuje. Po získání plnoletosti získává mladý člověk zodpovědnost, hledá partnera a připravuje se na povolání. Mění se vztah k víře a může nacházet nové hodnoty, snaží se o pochopení smyslu života, důležitá je pro něj svoboda, vytváří si vlastní životní styl.

1.2 *SEXUÁLNÍ CHOVÁNÍ A PROJEVY*

Děti projevují zájem o vznik života a sexualitu již v útlém dětství. Nepřipravení rodiče mohou být takovým zájmem zaskočeni, ale je třeba si uvědomit, že zájem o sexualitu se postupně vyvíjí v souvislosti s celkovou úrovní a aktuální životní situací dítěte či dospívajícího.¹ Ráda bych se zmínila o sexuálních projevech podle věku dítěte, ale stejně jako u tělesného vývoje mohou být u každého v různém období.

Předškolní věk

- 1-2 roky

Překvapivě už v tak nízkém věku děti pozorují své tělo a uvědomují si ho. Chlapci si sahají na pohlavní úd a hrají si s ním. Občas lze také po probuzení pozorovat ztopoření pohlavního údu, které je fyziologické. Je to naprosto normální projev při poznávání vlastního těla.

Už v této době by se měli rodiče připravit na podobné projevy, aby správně zareagovali. Nejedná se totiž o onanii.

- 2-3 roky

Dítě si uvědomuje svoje pohlaví a je schopno odlišovat dospělé podle vnějších znaků. Okolo tří let začíná klást první otázky ze sexuální oblasti: kde se vzalo a jak přišlo na svět.

- 3-4 roky

Dítě začíná hledat rozdíly mezi pohlavími. Nejdříve vnímá rozdíly podle zevních odlišností (šatů, účes), později i podle pohlavního ústrojí. Pohlavní orgány však vnímá pouze jako orgány určené k vyměšování.

- 4-5 rok

Děti si často hrají na maminku a na tatínka a vnášejí do hry prvky z chování svých rodičů. Při hře lze odpozorovat vzájemný vztah rodičů i prostředí, ve kterém dítě vyrůstá.

Mezi předškolními dětmi bývá také velmi oblíbená hra na pana doktora, při které se děti osahávají a vzájemně prohlížejí. Tyto hry nemají sexuální podtext, jejich hlavním cílem je uspokojení přirozené zvědavosti.

¹ Šilerová, Lenka. *Sexuální výchova*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. 103 str. ISBN 80-247-0291-6. str. 50

- 5-6 rok

Dítě se zajímá o to, jak vzniklo, jak přišlo na svět, jak probíhá porod.

Také se pozvolna učí studu, kdy je nahota dovolená a kdy zakázaná, co se smí a nesmí okukovat a na co smí nebo nesmí sahat. Dítě přirozeně po poučení chápe, že pohlavní orgány rodičů či sourozenců jsou pro ně tabu a že nahota má svá omezená místa.

Před vstupem do školy by dítě mělo být poučeno o správných názvech pohlavních orgánů.

Školní věk

V mladším školním věku dochází k upevnění sexuálních rolí a k prohloubení pohlavní identity. Také svým oblékáním a úpravou zevnějšku potvrzují děti svoji identitu. K plnému pochopení své pohlavní identity dochází až po 8. roce věku – tehdy nebo i později dítě chápe, že pohlavní znaky jsou dominantní charakteristikou, která odlišuje chlapce a děvčata.¹

- 7-8 rok

Mnohem častěji než dříve děti kladou otázky týkající se sexu a pokud nedostanou pravdivou a uspokojivou odpověď, vytváří si různé smyšlenosti a domněnky. Ve školním období slábne vliv rodičů a sílí vliv vrstevníků. Dítě s kamarádkami(dy) začíná probírat první sexuální otázky. Přesto je zde velmi důležitá informovanost od rodičů, protože informace od vrstevníků nebývají vždy spolehlivé a dítě se často naučí spoustu vulgárních výrazů, aniž by jim rozumělo. Také tím dítě může být zastrášeno a mít pocit hrůzy ze sexuality samotné.

- 9-11 rok

Děti se začínají uvědomovat vlastní dospívání, chlapci i dívky si hrají spíše odděleně. Objevuje se zájem o různé obrázky, může se projevit i onanie.

- 12 rok

U dívek se dostavuje první menstruace, vzniká zájem o osoby druhého pohlaví. Je velmi vhodné poučit dívky před menstruací včas, aby ji přijali jako výsadu ke svému budoucímu mateřství. Dívkám začínají růst prsa, kvůli nimž je chlapci rádi dráždí.

¹ Šilerová, Lenka. *Sexuální výchova*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. 103 str. ISBN 80-247-0291-6. str. 52

Dospívání

Období puberty je typické navazováním užších přátelství s osobami stejného pohlaví. Často zde vznikají vztahy, které vytrvají až do dospělosti.

- 13-15 rok

Je to období prvních lásek, zamilování se – vztah však bývá neopětován. Dívky se zamilovávají platonicky, chlapci si spíše představují sexuální kontakty. Chlapci prožívají poluce, ale také onanie, dívky se začínají zajímat o antikoncepci. Mladí dospívající jsou velmi ovlivňováni řadou časopisů a jinými médii, které jsou založeny na „předávání zkušeností“ vrstevníků – formou intimního okénka, poradnou apod.¹ (odkaz na vysílání ČT: Ta naše povaha česká – Děvčátka na slovíčko – zde diskutují mediální odbornice, redaktorky dívčích časopisů i matky děvčat o vlivu dívčích časopisů na výchovu jejich dětí). Je až zarážející co všechno tyto časopisy nabízejí a většina rodičů si neuvědomuje nebezpečí, které jejich dětem po nasávání informací z těchto zdrojů hrozí. (viz bod Analýza dostupných materiálů).

- 15 a více

Na přelomu puberty a adolescence (kolem 15. roku) začínají mladí lidé intenzivněji hledat vztahy, začínají se zajímat o konkrétní podrobnosti sexuálního života: milostná předehra, polohy při pohlavním styku, antikoncepce. Vznikají hlubší citové vztahy, provázené často i záměrem trvalého vztahu a založení rodiny. Sexualita dospívající dívky a chlapce je však značně rozdílná. Dívky většinou touží po něžném pohlazení ruky nebo letmém polibku. Takové vyjádření vztahu dívku plně uspokojuje. Dospívající mladík však tyto kontakty spojuje s pohlavním vzrušením, které může být velmi naléhavé. Zde se prokáže, zda se dospívající naučil potřebné sebekázi a sebeovládání, aby nepodlehł tomuto vzrušení a také nenutil dívku k pohlavnímu styku.²

DÍLČÍ ZÁVĚR:

V této kapitole jsem se snažila nastínit tělesný a psychický vývoj dítěte s ohledem na jeho sexuální projevy a chování.

¹ <http://www.ceskatelevize.cz/vysilani/1100627928-ta-nase-povaha-ceska/408235100011014-02.07.2008-20:00-devcatka-na-slovicko.html>

² Pšenička, Oldřich. Sexuální výchova v rodině. 1. vyd. Pardubice: Hnutí rodina, 1994. 310 s. ISBN 80-901524-1-4. str. 175

Potvrzuje se, že vývoj každého dítěte je jiný, proto je dobré načasovat dobrou sexuální výchovu vzhledem k individualitě dítěte – a to dokáže rodič, který své dítě nejlépe zná. Každé dítě by však mělo mít správné informace dříve, než sexualita začne hrát roli v jeho životě. Před nástupem puberty by dítě mělo mít dostatečné znalosti o anatomii, funkci pohlavních orgánů, o doprovodných znacích dospívání, o početí, těhotenství a porodu a o základních pojmech, které jsou spojeny s pohlavním životem.

V další kapitole chci objasnit pojmy používané při sexuální výchově a konkrétně vymezit náplň sexuální výchovy: jaké má cíle, obsah, principy a metody. Také se zamyslím nad kvalitou dostupných časopisů a jiných materiálů s tematikou sexuální výchovy pro mládež.

2. SEXUÁLNÍ VÝCHOVA

2.1 VYMEZENÍ POJMŮ

SEXUALITA

Sexualita je podle sexuologického slovníku soubor vlastností a jevů, vyplývajících z rozdílu pohlaví.¹

„Termín sexualita se objevuje počátkem devatenáctého století, kdy v této oblasti začíná vědecké bádání. Ubíralo se dvěma směry. Jednak lékaři hledali konkrétní původce pohlavních chorob, jednak – a to je zejména nové – usilovali o pochopení a vysvětlení nenormálního sexuálního chování.“² O sexuálních úchylnkách se do té doby moc nemluvilo, až v posledních letech můžeme zaznamenat změnu a větší informovanost veřejnosti řadou odborníků – lékařů, sexuologů i psychologů.

Konec 60. let minulého století můžeme nazvat **sexuální revolucí**, která znamenala velkou změnu v uvolnění sexuálních norem a sexuální morálky. Velký podíl na tom měla 2. světová válka, ve které slova jako věrnost a morálka ztrácely svoji hodnotu. Po ní následovalo období, kdy se sexualita stala komerčně využívanou – prostitute, antikoncepce, pornografie. Sexuální kontexty se také začaly více objevovat i ve veřejných sdělovacích prostředcích. U nás byl obrovský vpád sexuality po roce 1989, kdy k nám začaly proudit všechny možné směry ze Západu (pornografické časopisy, sexshopy, televizní komerční programy o sexu apod.) Co bylo do té doby zakázáno, bylo povoleno a stalo se vtíravým a dravým „doplňkem“ doby. V současné době je snad vzestup sexuálního průmyslu na ústupu, a to hlavně díky prevenci jedné z nejtěžších nemocí AIDS (syndrom získaného selhání imunity), způsobené virem HIV. Snad další pozitivní vliv má nyní řada dostupných knih a publikací, zabývajících se touto problematikou a také osvěta (sexuální výchova v rodině i ve škole).

¹ Capponi, Věra, Hajnová, Růžena, Novák, Tomáš. Sexuologický slovník. 1. vyd. Praha: Grada 1994. 149 s. ISBN 80-7169-115-1, str. 120

² Morus, Lewinsohn, Richard. Světové dějiny sexuality. 2. vyd. Praha: Naše vojsko, 1992. ISBN 80-206-0071-X. str. 282

Člověk je řízen svými instinkty a pudy. Jedním z nich je pud pohlavní. V tom se nijak nelišíme od ostatních živočichů. Sexuální chování zvířat je naprogramováno, je tím zajištěno jejich rozmnožování a přežívání. Instinkty však mají u člověka jiný charakter: sexuální pud u něj není naprogramován, ale člověk musí svůj pohlavní pud usměrňovat a vědomě řídit. Rozpoznat to, co je správné pomáhá člověku rozum, svědomí a svobodná vůle, proto je člověka schopen svůj pud usměrnit a jeho sílu přenést do jiných aktivit.

SEX (tělesný projev sexuality) potřebuje ke svému uplatnění partnera druhého pohlaví, který se stává prostředkem k uspokojení žádostivosti, touhy po rozkoši.

ZAMILOVANOST je duševním projevem sexuality (erotika). Projevuje se u člověka silnými city: je to krásný pocit z přítomnosti druhého – avšak je zaměřen na prožití vlastního uspokojení – mně je s tím druhým dobře).

PRAVÁ LÁSKA (AGAPÉ) miluje druhého bezpodmínečně a motivem je dobro druhého ne moje. Na rozdíl od zamilovanosti se pravé lásce můžeme učit, denně o ni usilovat a pěstovat ji. Agapé je páteří manželské lásky.¹

Sexualita je darem přírody (pro křesťany darem Božím), který je pro člověka:

- prostředkem, jak darovat sebe samého partnerovi, jak se mu zcela odevzdat,
- prostředkem k předávání nového života.

Dnes se často zdůrazňuje jiný cíl sexuality, a to zdroj slasti, pocitu blaha. Tento cíl může být tak silný, že potlačuje všechny ostatní faktory: tedy partnerství, lásku, nesobeckost, touhu udělat partnera šťastným. Za účelem dosáhnout pocitu uspokojení roste počet sexuálních partnerů a s tím je i spojeno používání antikoncepce a liberální postoj k interrupcím. Můžeme říct, že dnešní společnost je „přesexualizovaná“ a že roste tlak nejen v této oblasti na způsob života typu: Nevaž se, odvaž se – Můžeš kdykoliv kdekoliv – Užij si, žij dnes! Jako bychom zapomínali, že dobrý sexuální život je důsledkem kvalitního vztahu.

Sexuální život se tedy má vždy spojovat s kvalitním vztahem a s láskou. Je třeba zdůraznit, že sexualita nespočívá pouze v tělesnosti, ale že její součástí je

¹ Pšenička, Oldřich. Sexuální výchova v rodině. 1. vyd. Pardubice: Hnutí rodina, 1994. 310 s. ISBN 80-901524-1-4. str. 179-180

i duchovní dimenze člověka, která teprve dává vztahu smysl. Láska by měla být součástí celého lidského života, ve všech jeho fázích.

Popis pravé lásky, která nás v průběhu života posiluje můžeme najít v Bibli:

„Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí.
Láska se nevychloubá a není domýšlivá.
Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch,
nedá se vydráždit, nepočítá křivdy.
Nemá radost ze špatnosti, ale vždy se raduje z pravdy.
Ať se děje cokoliv,
láska vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá.¹

Láska člověka zušlechťuje, zbavuje nás závislosti, dává se nezištně a dává našemu životu smysl. „Je jen jedna skutečná láska, a to láska bez podmínek. Není snadná, i když se k ní každý může vzchopit, každý se ji může učit a naučit. Tato láska je podmínkou šťastného života a také jeho cílem. Taková láska je schopna se vydávat pro každého – i pro zcela nevýznamného člověka. Láska s podmínkou – takovou lásku dáváme či přijímáme za určitých podmínek. Je to vlastně obchodní výměna“.²

V lásce mezi mužem a ženou se otevíráme a darujeme navzájem. O svůj vztah musíme ale pečovat, aby láska stále rostla a byla láskou trvalou.

Sexuální výchova v rodině i ve škole má být vždy spojena s hodnotami jako je láska, vztah, věrnost a opravdovost.

SEXUÁLNÍ VÝCHOVA

Sexuální výchova je výchovou k odpovědnému partnerství, manželství a rodičovství v tom smyslu, že je **především výchovou prosociální** založenou na citlivosti, úctě a odpovědnosti ve vztahu k druhým lidem.³

¹ Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR: Praha 1979.

1 Kor. 13, 4-7, str. 911

² Pšenička, Oldřich. Sexuální výchova v rodině. 1. vyd. Pardubice: Hnutí rodina, 1994. 310 s. ISBN 80-901524-1-4. str. 31

³ Smolíková, Kateřina, Hajnová, Růžena. Program sexuální výchovy dětí předškolního věku. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 39 s. ISBN 80-7178-132-0. str. 8

Jaký je rozdíl mezi sexuální výchovou a poučením o pohlavních otázkách?

„Sexuální výchova znamená vštípení morálních principů a formování lidského chování, lidských postojů k sexuálním problémům. Jádrem poučení je rozum a racionalita, je to soubor poznatků a informací pro rozumovou úvahu. Cílem výchovy je vychovávat, nikoliv jen poučovat – vychovávat mladé lidi k potřebě lásky a citu.“¹

Dnešní doba je více otevřená informacím o sexualitě, tyto již nejsou tabu a začínají být chápány jako přirozená součást výchovy.

Ráda bych připomněla myšlenku dětského psychologa prof. dr. Zdeňka Matějčíka: „Nejvíce člověk vychovává, když podává svědectví svým životem“. A protože člověk je bytost sexuální, musíme sexuální výchovu chápat jako nedílnou součást celkové výchovy, zvláště jako součást výchovy k zodpovědnému rodičovství.

Sexuální výchova se odehrává ve dvou rovinách: v rodině a ve škole, příp. v jiném dalším prostředí (kamarádi, média apod.). **Sexuální výchova by měla být především záležitostí výchovy v rodině.** Rodina je základní socializační skupina, do které se dítě rodí a z ní získává základní vzorce svého chování. Dostává se mu v ní naplnění všech základních potřeb a díky láskyplnému vztahu rodičů se může rozvíjet duševní, duchovní i emocionální život dítěte.

A kdy se sexuální výchovou začít? J. A. Komenský ukázal, že výchova dítěte začíná před jeho narozením. Se sexuální výchovou nemůžeme čekat až na dobu puberty, ale můžeme začít už v předškolním období. To podstatné, co dělá výchovu výchovou i ve věcech sexuálních a erotických, je smýšlení a chování vychovatelů. Pro dítě je důležité, jak se o sexuálních věcech doma mluví, jak se chovají rodiče k sobě navzájem, jak se loučí a jak vítají, jak si projevují něžnost a zalíbení. I v těchto věcech jsou totiž nejbližší dětem největšími učiteli.²

Sexuální výchova ve škole by měla mít doplňkovou funkci a měla by být v souladu s výchovou v rodině. Více se budu tomuto tématu věnovat v následující kapitole.

Názory na sexuální výchovu se mohou různit. Pro názornost uvedu dva příklady:

¹ Pondělíčková-Mašlová, Jaroslav. O sexuální výchově bez rozpaků. Praha: Avicenum, 1973. 181 s. str. 17

² Matějček, Zdeněk, Pokorná, Marie. Radosti a strasti. 1. vyd. Praha: naklad. H+H, 1998. str. 205. ISBN 80-86022-21-8. str.168

Sexuologický slovník uvádí pod pojmem sexuální výchova: „Spíše než o výchově bychom u nás měli hovořit o sexuální osvětě, která poskytuje pouze informace o sexualitě a tématech s tím spojenými (anatomie a fyziologie pohlavních orgánů, partnerský vztah apod.)“¹ Člověk je podle autorů jediný živočich, který svým mláďatům upírá pohled na sexuální aktivity dospělých a tím je připravuje o možnost osvojit si sexuální chování nápodobou.

Jako druhý uvedu naprosto odlišný názor psychoanalytika dr. Anchella, který popisuje negativní zkušenosti s výukou sexuální výchovy z amerického prostředí: „Sexuální zvědavost je u předpubertálních děvčat normálně uspokojena v soukromých hovorech s kamarádkami, ke kterým mají blízký vztah. Informace o sexualitě podávané předpubertální mládeži přímo učiteli sexuální výchovy narušují předpubertální fázi sexuálního růstu.“²

2.2 CÍLE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY

Sexuální výchova ať už doma nebo ve škole by měla vést **k pozitivnímu pohledu na sexualitu, k jejímu přijetí a k zodpovědnému přístupu za svůj pohlavní život**. Sexuální výchova se však vždy musí spojovat s láskou, vztahem, morálkou a etickými postoji.

„Jakákoliv sexuální výchova, uskutečňovaná i v rámci školní výchovy, se nemůže omezovat na pouhou informaci o tělesných funkcích lidské sexuality. Tato informace nemůže být co do předmětu výchovy vyčerpávající. Sexuální výchova se týká také formace svědomí a utváření dospělých mezilidských vztahů. Zralé sexuální konání vyžaduje zralé osobní vztahy.“³

Hlavním cílem sexuální výchovy je podle křesťanského jezuitského filozofa Augustyna příprava na manželský a rodinný život. Oddělení sexuálního života od manželství může být nebezpečnou pastí, do které se dnešní mládež snaží dostat

¹ Capponi, Věra, Hajnová, Růžena, Novák, Tomáš. Sexuologický slovník. 1. vyd. Praha: Grada 1994. 149 s. ISBN 80-7169-115-1, str. 122

² Anchell, Melvin. Sexuální výchova s otazníkem. 1. vyd. Olomouc: Maticе cyrilometodějská 1996. 111 s. str. 91

³ Augustyn, Józef. Sexuální výchova v rodině a ve škole. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1998. 80 s. ISBN 80-7192-331-1. str. 30

média a především farmaceutický průmysl, kterému plynou obrovské zisky z prodeje antikoncepce. „Pouze stálý a věrný vztah muže a ženy zaručuje zodpovědné užívání daru lidské sexuality.“¹

Dalším důležitým úkolem sexuální výchovy je povzbuzovat mládež k zodpovědnosti a tím **k odložení sexuálního života do období připravenosti a zralosti**. Aby povzbuzení bylo účinné, je nezbytné životní svědectví rodičů. Poučování a varování bude k ničemu, nebude-li dosvědčeno jejich vzájemnou manželskou láskou, úctou a obětavostí.

Podle doc. Zvěřiny ze Sexuologického ústavu 1. lékařské fakulty UK a VFN Praha jsou hlavní cíle sexuální výchovy tyto:

1. předat dětem znalosti o anatomii, fyziologii, psychologii a etice sexuality v sociálních vztazích tak, aby jedinec pak mohl být ve své sexuální praxi veden racionálními motivy a aby byl ochráněn před škodlivým vlivem mýtů a předsudků
2. poskytnout předpoklady, aby každý jedinec mohl vytvořit sobě vlastní hodnotové schéma a zodpovědně usměřňovat vlastní život
3. je třeba vycházet z toho, že sexualita je nedílná součást lidského života. Je těsně spjata s vývojem lidstva, s tradicí a současností partnerských vztahů a společenské struktury
4. při sexuální výchově je třeba respektovat obrovskou složitost a pestrost různých stanovisek²

2.3 OBSAH SEXUÁLNÍ VÝCHOVY

Pojem sexuální výchova je u nás většinou chápán jako **reprodukční výchova a poučení o pohlavních orgánech**. Obecné vymezení obsahu sexuální výchovy, jak je probíraná ve škole, je ale složitější. Sexuální výchova totiž zahrnuje tolik tematických okruhů a oblastí, že nelze jednoznačně určit, co do sexuální výchovy patří a co ne.

¹ Augustyn, Józef. Sexuální výchova v rodině a ve škole. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1998. 80 s. ISBN 80-7192-331-1. str. 32

² Zvěřina, Jaroslav. Sexuologie (nejen) pro lékaře. Brno: CERM, 2003. 287 s. ISBN 80-7204-264-5. str. 252

Sexuální výchova je v České republice součástí rodinné výchovy, v současné době se hovoří také o výchově ke zdravému životnímu stylu nebo o výchově ke zdraví.

Protože sexuální výchova je výchovou k mezilidským vztahům k přijetí vlastní sexuality, měla by obsahovat témata jako zázrak zplození lidského života, porod, dospívání, přátelství, manželství, rodičovství apod.

V konkrétní výuce jsou často velké rozdíly v obsahu i způsobu práce s dospívajícími – viz článek Mladé fronty dnes: Učte se víc o sexu, žáci a Někde nasazují kondom, jinde mlčí (příloha D). Někteří odborníci tvrdí, že výuka ve světě probíhá mnohem interaktivněji – např. žáci řeší modelové situace např. jak má dívka chlapci odmítnout pohlavní styk apod. Úroveň sexuální výchovy záleží na osobnosti učitele (více v kapitole Osobnost učitele). Podle ankety Mladé fronty jsou rozdíly velké: někdo s žáky prakticky nacvičuje jak se nasadí kondom a jiný se prý ostýchá o sexu mluvit.¹ (viz příloha D)

Já sama jsem pro přiměřenou a pravdivou otevřenost, která odpovídá psychosociálnímu stupni zrání dítěte, ale kondomy s sebou na přednášky nenosím a nemyslím si, že jsou nezbytné pro dobrou sexuální výchovu.

2.4 PRINCIPY A METODY SEXUÁLNÍ VÝCHOVY

Principy sexuální výchovy

Principy sexuální výchovy dle Täubnera² vycházejí z obecných didaktických principů jakékoliv výchovy a výuky: princip individuálního přístupu, přiměřenosti k věkovým zvláštěnostem, spojení teorie a praxe, názornosti a aktivity žáka.

Sexuální výchovu však můžeme ještě doplnit o specifické principy, které vplynuly z praktikování sexuální výchovy především v západních zemích:

¹ Mladá fronta dnes. 30.4.2008 článek Učte se víc o sexu, žáci a Někde nasazují kondom, jinde mlčí

² Täubner, Vladimír. Metodika sexuální výchovy. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1996. 45 s. ISBN 80-7071-029-2. str.10-13

1. Spolupráce rodičů a školy

Rodiče mají být informováni o obsahu a metodách použitých ve výuce sexuální výchovy, se kterými by měli předem souhlasit a doma ji potom doplňovat.

2. Sexuální výchovy je nedílnou součástí všeobecné výchovy

Sexuální výchova probíhá neustále, je součástí řady záměrných i nezáměrných výchovných postupů. Každý pedagog (vychovatel) sexuální vychovává svými postoji, názory, vědomostmi.

3. Sexuální výchova vychází z vědeckého poznání

Všechny informace zprostředkované učitelem musí být pravdivé, objektivní a na úrovni současného vědeckého poznání.

4. Princip koedukovanosti v sexuální výchově

Mezi vědomostmi chlapců a dívek, by neměl být žádný významnější rozdíl, měli by být schopni přiměřené komunikace o sexualitě. Koedukovaná sexuální výchova umožňuje výcvik asertivních i mravních dovedností v oblasti mezilidských vztahů a je praktickým výcvikem pro partnerské chování mezi mužem a ženou.

5. Princip etičnosti v sexuální výchově

Sexuální výchova je vedená v kontextu s obecnými společenskými principy etiky, mravnosti a lidských emocí. Vede dítě k etickému ideálu v oblasti sexuálního chování a mezilidských vztahů. Je motivována city a vztahy, jako jsou láska, přátelství, odpovědnost.. Tento princip je realizován především v tvorbě postojů, hodnot, mravních dovedností a chování.

6. Princip aktuálnosti, latentnosti a projekce

Výchova má aktuální charakter (jak se žák chová nyní), ale také předznamenává chování pro budoucnost – latentní a projekční charakter. Např. před zahájením sexuálního života má dítě ucelené informace o nebezpečí pohlavních chorob nebo sexuálního zneužívání. Dítě se dopředu cvičně má naučit např. říkat NE nabídkám, které by ho v budoucnu v aktuální situaci mohly ohrozit.

7. Princip aktivity žáka a spolupráce se žákem

Učitel volí především aktivizační metody výuky a výchovy. Žák musí být chápán jako spolutvůrce výchovy na sobě samém, musí si uvědomovat smysl

a funkčnost vědomostí, postojů a chování. Vědomosti se „neučí“ jako v jiných předmětech, ale postupně si osvojuje dovednosti a návyky, které se po identifikaci a interiorizaci stanou jeho životním postojem. Täubner tvrdí, že tento princip patří k nejhůře aplikovatelným.

8. Princip komplexnosti a harmonie v sexuální výchově

Tělo a psychika tvoří psychofyzickou jednotu a tak má být pojata i sexuální výchova. Kognitivní i paměťová sféra má být rozvíjena v souladu s postoji, dovednostmi a chováním. Jednotlivá témata obsahu mají být rozvíjena spirálovitě se stoupajícím věkem a to jak do šířky, tak i do hloubky. Harmonie v sexuální výchově znamená, že učitel vytváří nejen vědomosti, ale současně vede ke správným postojům, dovednostem a chování.

9. Princip osobnosti pedagoga (vychovatele) sexuální výchovy

Odbornost vychovatele sexuální výchovy je tvořena znalostmi lidské sexuality, biologie člověka, zdravotvědy, psychologie, etiky, etikety a didaktiky sexuální výchovy. Sexuální výchovu by měl učit člověk, který si svým chováním, schopnostmi a znalostmi získá důvěru dětí i rodičů.

10. Princip přiměřenosti a individuálního přístupu

Přiměřenost je chápána z hlediska biologické, psychické a sociální zralosti žáka. Součástí je také přiměřenost k regionu, k tradicím, k sociální skupině, k náboženství dětí i rodičů. Učitel realizuje princip přiměřenosti v rovině metod a prostředků, které volí při aplikaci obsahu, v rovině obsahů a cílů sexuální výchovy.

Metody sexuální výchovy

Podle Augustyna¹ jsou metody sexuální výchovy závislé na zájmu mládeže, na stupni vzájemné upřímnosti, na tvořivosti, na úrovni přípravy vyučujícího a také na vzájemné spolupráci. Mezi hlavní metody patří:

¹ Augustyn, Józef. Sexuální výchova v rodině a ve škole. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1998. 80 s. ISBN 80-7192-331-1. str. 56

1. INDIVIDUÁLNÍ DIALOG S DÍTĚTEM

Je to jedna z nejdůležitějších metod, která se může uskutečňovat např. rozhovorem dítěte s rodičem. Osobní rozhovory však nelze dítěti vnucovat násilím, měly by být založeny na citlivém a jemném individuálním přístupu k dítěti. Bylo by ideální, kdyby v této rovině dostalo dítě všechny potřebné informace a dále už školní výuku nepotřebovalo. Velmi často však takovéto otevřené a důvěrné rozhovory v rodině chybí, proto je potřebná i sexuální výchova ve škole.

2. PŘEDNÁŠKA

Je to metoda využívaná zvláště ve školním prostředí. Přednášky mohou napravovat mnohdy zkreslené a mylné informace, které mládež může mít. Je vhodné, když přednášku vede nějaký „host“, kterého si škola může pozvat (gynekolog, lékař, psycholog, sociální pracovník apod.). V závěru přednášky pak může např. odpovídat na anonymní dotazy, kterých většinou mládež ráda využívá. Nevýhodou je, že přednášející nemá k posluchačům citový, důvěrný vztah a že mluví ke skupině, kterou nezná.

3. PRÁCE VE SKUPINKÁCH

Cílem práce ve skupinkách je aktivizovat všechny její členy. Setkání v malých skupinách umožňuje vzájemné sdílení se s vlastními názory a zkušenostmi na dané téma, mladí lidé se učí vzájemně si naslouchat a chápat se. Při některých tématech (dospívání) je vhodné toto rozdělení na skupinky podle pohlaví, aby se dosáhlo maximální otevřenosti a efektivnosti (chlapci mentálně dospívají později než dívky a proto různé informace o dospívání osob opačného pohlaví pro ně nemusí být v tomto věku vhodné). Při práci ve skupinkách záleží na přípravě vyučujícího: může zvolit např. řešení modelových situací (každá skupinka má jinou a pak ji společně přehrají ostatním- např. co bys dělal, kdyby se na tebe někdo v autobuse tlačil svým tělem, ale přitom tam bylo místo?), zadat skupince lístky s názvy pohlavních orgánů a ta je má roztrždit na mužské a ženské apod.

Velkou výhodou této práce je aktivita všech zúčastněných a zážitkové učení, při kterém si děti odnesou co nejvíc informací.

4. VYUŽITÍ POMŮCEK – FILMY, AUDIOVIZUÁLNÍ POŘADY, ČASOPISY

Použití různých pomůcek se jeví jako vhodný doplněk a zpestření výuky. Vyučující by měl sledovat nejnovější trendy a situace zaznamenané médií a vybrat z nich ty, které mohou dětem prospět. Např. po sledování nějakého filmu nebo dokumentu se může rozpoutat diskuse, která by měla vést děti ke kritickému myšlení, k utvoření a obhajobě vlastního názoru.

V tomto směru vidím jako velmi důležité mluvit s dětmi o tom, co jim nabízejí „dívčí časopisy“ – viz kapitola dále.

2.5 ANALÝZA DOSTUPNÝCH MATERIÁLŮ PRO MLÁDEŽ

V této části bych se ráda zabývala analýzou dostupných materiálů o sexu a sexuální výchově, kterou má mládež a dospívající k dispozici u nás v České republice (nepočítám rodiče, školu a kamarády – zaměřila jsem se jen na zdroje tištěné nebo elektronické). V empirické části budu formou dotazníku zkoumat, které zdroje informací o sexu mládež upřednostňuje a s kým vůbec může o tomto tématu mluvit.

Jaké jsou tedy zdroje informací:

- a) internet
- b) časopisy
- c) knihy
- d) rozhlas a televize

INTERNET

Dnes již má téměř každá rodina doma připojení k internetu. Jeho velkou výhodou je nejrychlejší a snadno dostupný přístup k informacím všeho druhu. Člověk by se ale měl naučit efektivně trávit čas u internetu, tzn. vědět, co hledám, nenechat se zbytečně zavést kliknutím za různé odkazy tam, kam jsem vlastně ani vůbec nechtěl. Z mnoha stránek na nás číhá agresivní reklama typu KLIKNI ZDE a velké nebezpečí spočívá v nekritickém přijímání informací, většinou věříme tomu, co tam čteme.

Když si člověk zadá do vyhledavače slovo „sex“, internet mu nabídne obrovské množství odkazů, převážně s nabídkou pornografie a erotiky – myslím, že tady žádné vhodné informace pro mládež nebudou.

Dalším slovním spojením může být „sexuální výchova“ – internet nám nabídne spoustu odkazů na webové stránky různých společností, zabývajících se sexuální výchovou – např. Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu (SPRSV), weby s rodinnou tematikou – Rodina, gynekologie, dámské weby, školy (a jejich aktivity v této oblasti), encyklopedie, nakladatelství (která vydávají knihy s touto tematikou), weby o zdraví apod. Zde by mohli hledat nějaké informace spíš rodiče nebo vyučující.

Zkusme slovo „dospívání“ – zde se nám nabízejí stránky zdravotních firem, ale také kosmetických, které si vytvořily o tomto tématu webové stránky a tím si dělají svoji reklamu (viz Johnson & Johnson, O.B.) a opět weby rodinné apod.

Jak jsem již zmínila, je těžké si v záplavě odkazů vybrat ty vhodné a správné informace, které navíc dítě osloví přijatelnou formou a v přiměřeném množství. Zcela jistě je důležité jít najisto na doporučené stránky a jen tak nebrouzdat po internetu.

ČASOPISY

V současné době vychází měsíčně asi desítka „dívčích časopisů“ (např. Dívka, Top dívky, Cosmogirl, Bravogirl, Bravo, Sweet 17, Šťastná 13, Popcorn apod.), které nabízejí spoustu tipů, testů, rad a různých informací: o módě, kosmetice, fotorománů o nějakých vztazích nebo partě, o slavných popových hvězdách a v neposlední řadě také o sexu. Zvláště v rubrice Poradna dívkám často radí a odpovídají na jejich dotazy prizvaní odborníci. K časopisu bývá většinou přibalen nějaký dárek, aby byl více lákavý a nutil ke koupi. O dívčích časopisech odvysílala Česká televize také reportáž, ve které obhajují její šéfredaktorky svoji pozici i vliv na teenagery (viz web.odkaz České televize-pořad Ta naše povaha česká-Děvčátka na slovíčko).

Pro názornost uvedu některé titulky z uvedených časopisů:

- Jak ji (ho) pořádně rozvášnit!
- Je úžasný, ale přehlíží tě? Je čas to změnit! (Top dívky 4/04)
- Sex: děláš to ve snu? Víme, co to znamená (Dívka 11/06)
- Jaké holky se klukům líbí? Chodili by s boubelkou? (Top dívky 5/06)
- Ten kluk patří mně! Zlikviduj své rivalky v lásce! (Top dívky 5/06)

Já sama používám při programech pro mládež některé tituly jako odstrašující a snažím se vést dospívající, aby sami poznali průhlednost a manipulaci k jimi vnucenému způsobu života. Nemyslím si, že tyto časopisy mohou přinést dětem něco dobrého, vždyť co je dobré na tom, když „odbornice“ radí 14letým děvčatům jak se naučit perfektně líbat apod.

Jistou vlaštokou na mediálním trhu je křesťansky orientovaný dívčí časopis In. Je moderní nejen svým designem, ale i obsahem a navíc vede k pozitivním hodnotám a ke kvalitnímu trávení volného času.

Pro chlapce bohužel žádný časopis nevychází. Nevím, zda se nakladatelé domnívají, že chlapci by v tomto věku nic podobného nečetli nebo neprojevíli skutečný zájem něco nabídnout.

KNIHY

Většinou každá Městská knihovna nabízí chlapcům a děvčatům přes desítku knih, převážně o fyziologických změnách v dospívání (Co by měly dívky /chlapci/ vědět), o lásce, o vztazích a také knihy, které jsou psány formou odpovědí na nejčastější otázky.

Myslím, že trh nabízí spoustu literatury, jen je důležité mít správnou volbu.

ROZHLAS, TELEVIZE

Tato média neposkytují moc vzdělávacích pořadů nebo dokumentů, mladí lidé mohou získat pohled na sexualitu z různých filmů, avšak tyto jsou spíš klamavé, nepravdivé a nejsou přínosem pro sexuální výchovu.

Z provedené analýzy vyplývá, že kvalitních materiálů, které by mladým lidem podávaly přiměřené a pravdivé informace citlivým způsobem, je nedostatek.

DÍLČÍ ZÁVĚR:

V této kapitole jsem se zabývala tím, co vlastně sexuální výchova je, jaké má cíle, principy a metody výuky. Snažila jsem se také provést analýzu dostupných materiálů o sexuální výchově, které se nabízejí dnešním mladým lidem.

Zásadní, hlubokou a výše citovanou pravdou je, že sexuální život se má vždy spojovat s kvalitním vztahem a láskou. Sexualita nespočívá pouze v tělesnosti, ale její součástí je i duchovní dimenze – láska.

V další kapitole bych se ráda věnovala specifickým sexuální výchovy v rodině a ve škole.

3. SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V RODINĚ A VE ŠKOLE

O obsahu a cílech sexuální výchovy jsem pojednala v předcházející kapitole. Nyní tedy konkrétněji k rodině, sexu, sexuální výchově v rodině a poté ve škole.

3.1 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V RODINĚ

„Rodina je základní buňkou společnosti, je prvním a velmi závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Formuje jeho osobní vývoj i postoj ke všem dalším skupinám.

Všem členům rodiny, dětem i dospělým, poskytuje rodina domov. V něm člověk odkládá veřejné role. V rodině je možná vysoká míra otevřenosti, vysoká míra sdílení. V ideálním případě dává rodina každému, kdo do ní patří, pocit bezpečného zázemí a to bezpodmínečně.“¹

Sex je pro člověka podle I. Možného důsledkem jeho touhy po zachování rodu a po fyzické rozkoši. Avšak další význam je v oblasti sociální: člověk touží uvést někoho do nejskrytějších prostor své osobnosti. Tak vzniká intimita a sexuální vztah mezi mužem a ženou je vztahem nejintimnějším: „tím, že orgasmus prožíváme v přítomnosti někoho jiného, odhalujeme sebe sama, v míře pro člověka neobvyklé.“²

Sex je tedy hluboce intimní a soukromá záležitost každého člověka, a proto je velmi důležité, aby se o něm děti dozvěděly nejdříve od rodičů.³ Vždyť každý správný rodič uvádí své děti do světa pravd a zákonitostí, děti se už v malém věku začínají ptát neustálým PROČ, s přibývajícím rozumem se témata mohou rozšířit i na duchovní otázky, politiku, peníze, vztahy a v nespolední řadě také na sex, plodnost nebo rození dětí.

¹ Matoušek, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. 124 s. ISBN 80-901424-7-8. str. 10-11

² Možný, Ivo. Moderní rodina. 1. vyd. Brno: Blok, 1990. 184 s. ISBN 80-7029-018-8. str. 75

³ Chalke, Steve. Umíte se bavit se svým dítětem o sexu? 1. vyd. Praha: Albatros, 2002. str.158. ISBN 80-00-01071-2. str. 22

Proč je však rodina nejpřirozenějším prostředím pro sexuální výchovu?¹

- **blízkost a intimita**

V rodině, kdy se každý den sejdeme, jsou ideální podmínky pro důvěrné rozhovory v atmosféře lásky, pro sdílení hodnot a postojů

- **důvěra a blízkost**

Ve fungující rodině panuje atmosféra důvěry a sdílení: od každodenních starostí i radostí, přes plánování např. dovolené nebo volného času až k vážnějším věcem v životě dětí i rodičů

- **rodinné hodnoty**

Tyto jsou samozřejmou součástí rodinného života, jejich předávání probíhá i v situacích, kdy o ně vědomě neusilujeme: v průběhu každodenního života, při rozhodování, řešení problémů, ale i při zábavě nebo společné činnosti.

- **přirozené situace**

Při společně tráveném čase vzniká mnoho důvěrných chvil, které můžeme využít k hovorům o sexualitě, dospívání apod.

- **širší rodina**

Tvoří ji také sourozenci, prarodiče a ostatní příbuzní. Prarodiče mohou děti velmi obohatit vyprávěním o začátku jejich vztahu, o tehdejší odlišné době apod. Starší sourozenci bývají velmi často zdrojem informací o dospívání a sexualitě.

Nejvýznamnější český dětský psycholog, Zdeněk Matějček, hovoří o tom, že sexuální výchova v rodině má tři základní součásti: vztah, vzor a poučení.²

V rovině vztahu je důležité vést dítě k citovosti a citlivosti, aby bylo schopno přijímat a cítit s druhými, protože zde se rozhoduje, jaké bude mít dítě vztahy k druhým lidem – ať už přátelské, manželské, rodičovské apod.

Na rovině vzoru přijímá dítě modely chování „svých“ lidí, tedy těch, kteří mu jsou zdrojem citové jistoty (rodičů). Děti jsou ovlivňovány modely chování svých vzorů: jak se k sobě rodiče chovají, zda si projevují něžnosti, laskání, polibek, vzájemnou úctu, ale také jak se usmířují po hádce apod.

¹ Šilerová, Lenka. Sexuální výchova. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. 103 s. ISBN 80-247-0291-6. str. 19-20

² Matějček, Zdeněk. Co, kdy a jak ve výchově dětí. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. 143 s. ISBN 80-7178-085-5. str. 90-93

Třetí rovina sexuální výchovy je rovina poučení, vědomostí, informací, znalostí, technik a praktik. Poučení má dítě získat od rodičů, ale tuto roli může plnit také částečně škola.

3.2 *SEXUÁLNÍ VÝCHOVA VE ŠKOLE*

Osobnost učitele/lektora

Pedagog, vyučující rodinnou (sexuální) výchovu by měl být podle Pšeničky **vyškolený v sexuologii, mít výborné komunikační schopnosti, dobrý vztah k dětem a jeho rodinný život by měl být příkladný.**¹ Zdá se, že zvlášť poslední požadavek je velmi náročný. Někdo může namítnout, co má co dělat učitelovo soukromí s jeho vyučováním. Myslím si však, že zde se střetávají 2 roviny: učivo a osobnost učitele a právě zde platí, že každá autorita učí zejména svým příkladem nebo příkladným, morálním způsobem života (rodiče, lektori, učitelé). Zde je podle mě místo pro široké pole působnosti různých přizvaných osobností, např. T. Řehák (lektor ACETu), který po celé republice přednáší o AIDS, sexu a vztazích (viz internetový odkaz na vysílání ČT: Synkopa imunity: Sex, AIDS a vztahy)².

Podle Augustyna je kvalita sexuální výchovy závislá na postojích vyučujícího, na jeho citlivosti, připravenosti, vztahu k dětem a jeho osobnímu vztahu k sexuálním záležitostem.³

Chtěla bych zdůraznit citlivost na různou vyspělost účastníků přednášky, protože ve třídě mohou být mladí lidé, kteří jsou sexuálně zdrženliví a i ti, kteří sexuálně žijí. Je na učiteli najít správnou rovnováhu, aby např. doporučení užívání kondomu jako ochrana před AIDS nevyznělo jako výzva k zahájení sexuálního života. V citované televizní reportáži např. učitelka doporučuje, aby mladí lidé všude nosili kondom, že může např. pomoci při zachraňování života jako škrtidlo či může sloužit k nabírání vody – musím si ale položit otázku, proč se tedy mladí lidé nevyzývají k tomu, aby nosili nafukovací balónek, který slouží ke stejným účelům. Cítíme zde tu jemnou rozdílnost: i když tato učitelka může mít dobré pedagogické schopnosti, zvolí vhodné

¹ Pšenička, Oldřich. Sexuální výchova v rodině. 1. vyd. Pardubice: Hnutí rodina, 1994. 310 s. ISBN 80-901524-1-4. str. 239

² <http://www.ceskatelevize.cz/vysilani/10084549909-synkopa-imunity/205562220900004-16.06.2008-22:10-sex-aids-a-vztahy.html>

³ Augustyn, Józef. Sexuální výchova v rodině a ve škole. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1998. 80 s. ISBN 80-7192-331-1. str. 46

interaktivní metody a může mít i důvěru žáků, cíl jejího programu může mladým lidem přinést i velká traumata, která zůstanou skryta uvnitř hluboko v srdcích.

Závěrem tedy můžeme shrnout, že sexuální výchovu by vyučující vždy měl spojovat s výchovou mravní, měl by se zajímat o to, čím děti žijí, jaké časopisy čtou a co je trápí. Můžeme si jen přát, aby byli stále učitelé, kteří budou mít odvahu mluvit s dospívajícími o morálních hodnotách, které sami reprezentují.

Didaktické zásady

Pod pojmem didaktické zásady chápeme obecné požadavky, které jsou kladeny na vyučovací proces, jehož cílem je, aby si žák osvojil potřebné dovednosti a získal přehled a informace o učivu.

Mezi hlavní didaktické zásady řadíme:

- vědeckost,
- uvědomělost a aktivitu,
- názornost,
- soustavnost a posloupnost,
- přiměřenost,
- trvalost,
- individuální přístup,
- spojení teorie s praxí.¹

Myslím, že tyto zásady můžeme využít i při výuce sexuální výchovy, jako nejdůležitější bych zdůraznila přiměřenost a srozumitelnost, individuální přístup, aktivitu žáka (jeho zapojení při interaktivních metodách), Je jistě velmi důležité dodržovat správné didaktické zásady, avšak zdá se mi, že důležitější je vhodná osobnost vyučujícího a jeho citlivý přístup k žákům.

Koncepce sexuální výchovy ve škole

Na Základních školách se v České republice vyučuje podle tří vzdělávacích programů: škola základní, národní a obecná.

¹ Mazánková, Libuše. Základy didaktiky. Brno: IMS, 2006. 35 s. str. 12

Se sexuální výchovou se ve vzdělávacím programu Základní škola můžeme setkat v průběhu celé povinné školní docházky v předmětech:

prvouka /1.-3. třída/, výchova ke zdraví /4. – 5. třída/, přírodopis /8. – 9. třída/ a občanská a rodinná výchova /6. – 9. třída/.

Nejvíce by však sexuální výchova měla být realizována v předmětu Rodinná výchova. Témata pro 6. – 9. ročník jsou: Rodina a širší sociální prostředí, Rozvoj osobnosti, Péče o zdraví, osobní hygiena, režim dne, Zdravá výživa, Pohybová aktivita a zdraví, Prevence zneužívání návykových látek a Osobní bezpečí¹ (viz příloha: Vzdělávací program Základní škola: Rodinná výchova: Sexuální výchova)

Od školního roku 2007/2008 se výuka 1. a 6. ročníku (a v dalších letech následných ročníků) musí řídit školním vzdělávacím programem. Náplň rodinné výchovy vychází z rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (Výzkumný ústav pedagogický, Praha 2005) – vzdělávací oblast Člověk a zdraví – vzdělávací obor Výchova ke zdraví.

„Vzdělávací obor Výchova ke zdraví přináší základní poznání o člověku v souvislosti s preventivní ochranou jeho zdraví. Žáci si upevňují různé zdravotně preventivní návyky, rozvíjejí dovednosti odmítat škodlivé látky, předcházet úrazům a čelit vlastnímu ohrožení v každodenních i mimořádných situacích. Rozšiřují a prohlubují si poznatky o rodině, škole a společenství vrstevníků, o člověku i vztazích mezi lidmi a učí se tak dívat se na vlastní činnosti z hlediska životních perspektiv dospívajícího a rozhodovat ve prospěch zdraví“.²

Do učiva patří tyto kapitoly:

Vztahy mezi lidmi a formy soužití, Změny v životě člověka a jejich reflexe, Zdravý způsob života a péče o zdraví, Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence, Hodnot a podpora zdraví, Osobnostní a sociální rozvoj.

Cílem vzdělávání podle RVP je vybavit žáky souborem klíčových kompetencí: kompetence k učení, k řešení problémů, kompetence komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní.

¹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Vzdělávací program Základní škola. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1996. 275 s. ISBN 80-7168-337-X. str. 212-213

² Výzkumný ústav pedagogický v Praze. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. 1. vyd. Taurius. str. 92. ISBN 80-87000-02-1. str. 72

Konkrétní rozdělení učiva o sexuální výchově záleží na škole či na konkrétním učiteli.

Podle průzkumu Deníku Mladá fronta z října 2007 jsou učitelé na výuku sexuální výchovy nepřipravení a neví, jak mají s dětmi o sexu mluvit /70 % učitelů nezná cíle sexuální výchovy/. Podle odborníků by školy měly mluvit s dětmi o sexu dříve než v 8. třídě (viz příloha E).¹ Také anketa prováděná MF DNES tvrdí, že osmáci „už všechno vědí z internetu a škola jim nic nového nemůže říci“.

O rok později v říjnu 2008 zveřejnil opět deník MF DNES co všechno by mělo dítě v určitém věku vědět o sexu a vztazích.² (informace spíše pro rodiče než pro školní výuku) (viz příloha F). Mezi mnoha dobrými doporučeními (porno není norma, upozorněte na nebezpečí sexuálního zneužívání apod.) jsou některá, která ale nehodnotím kladně (kupte dítěti Bravo a společně ho prolistujte apod.).

Dá se tedy opravdu říci, že co člověk, to jiný názor na sexuální výchovu? Právě pro srovnání průzkumu deníku MF DNES jsem chtěla provést vlastní průzkum, jehož cílem bylo zjistit aktuální názory dnešních dětí na témata sexu a vztahů. Výsledky uvádím v empirické části.

DÍLČÍ ZÁVĚR:

Uvedení do tajů sexuální výchovy by mělo dítě získat hlavně od rodičů, škola by měla plnit funkci doplňkovou a měla by být v souladu s názory rodičů, což je však mnohdy problematické /náboženské přesvědčení rodičů, morální kredit a příklad života učitele může být v rozporu s tím, co říká apod./ Velmi důležitá je zde ale spolupráce školy s rodiči, v tomto směru je v současné době velká mezera.

Protože sama v realizuji programy sexuální výchovy na 2. stupni Základních škol, nabízím jakousi ochutnávku, jak by asi mohl vypadat vzorový program sexuální výchovy.

¹ Mladá fronta dnes. 16.10.2007 článek O sexu se ve škole mluví pozdě

² Mladá fronta dnes. 15.10.2008 článek Co by mělo dítě vědět o sexu a vztazích

4. VZOROVÝ PROGRAM

Téma: **NA PRAHU DOSPĚLOSTI** – výchova k sexuálnímu zdraví
a odpovědnému rodičovství

Cílová skup.: 9. třída /15 let/

Čas.dotace: 2 vyučovací hodiny

Místo: třída, kde je možnost uspořádat židle do kruhu, k dispozici video

Formy práce: přednáška, skupinová práce, příběh, video, hraní rolí

Program vede: externí lektor (odborník)

Pomůcky: valounek, videokazeta, papíry A4 a fixy, maketa plodu, jmenovky, lístky
na dotazy

Cíl:

- podporovat hodnoty manželství a rodinného života
- předávání znalostí zakotvit do celkového mravního postoje k životním hodnotám
- ovlivnit dospívající k větší zodpovědnosti za své jednání i své zdraví
- oddálit sexuální aktivity
- seznámit s nebezpečím pornografie, sexuálního zneužívání a sebepoškození
- podporovat prevenci AIDS, pohlavních nemocí a interrupcí

SCÉNÁŘ:

1/ *představení* lektora a žáků (jméno + v čem jsem dobrý → posílit vědomí vlastní hodnoty)

2/ *opakování známého*: Dospívání (viz beseda pro 8. tř.)

- Změny v pubertě: hormonální (názvy hormonů) – změna na těle i v mozku → náladovost, deprese, vše vzhůru nohama, dívky podléhají menstruačnímu cyklu, hoši agresivita, sexuální vášeň

společenské (strach, že mě vrstevníci odmítnou), pro dívky je důležitá fyzická krása (volba královny krásy), chlapci fyzická přitažlivost, úspěchy ve sportu, silácké hry

- Jak dojde k početí

3/ seznámení s tématem **Na prahu dospívání**

Aktivita ve skupinkách: Jmenuj, jaké negativní vlivy by tě mohly nyní ohrozit (předčasný sex, peníze, pornografie, drogy, alkohol, kouření, hazardní hry, homosexuální praktiky, chorobné nechutenství, značková móda ...)

Drama (hraní rolí): kde teď v 15 letech jsem - temná chodba s pootevřenými dveřmi s názvy pokušení-viz výše, která nás lákají

KRITICKÉ DESETELETÍ 15-25: řeší se

- co budu dělat (profese)
- jakou ženu (muže) si vezmu, kde ji najdu (životní partner)
- vydrží naše láska po celý život?
- jaké mám slabé a silné stránky?
- zvládnou vysokou?

4/ *expoziční nového* - pootevřeme dveře Předčasný sex

Vztah 2 lidí: zamilovanost – chodíme spolu – kam až spolu můžeme

Patří sex na začátek?

Zamilovat se můžeme vícekrát za život, pohlavní styk v tomto období NE!

Co je tedy SEX?

Sex je přirozený projev života, sex. pud nás přitahuje k druhému, ale prožívejme ho vždy v citovém vztahu k druhému - dar pro druhého v době zralosti obou partnerů – musí tam být láska – láska přivolává sex – ne opačně! Sex. pud – nemusíme se ho učit!

Jak nás ovlivňují média? (viz jak sledování seriálů se sexem uspíší těhotenství mladistvých) – uvědomit si – plaveme proti proudu!

Rizika předčasného sexu

Pozor na sexuální zneužívání!

Sebepoškozování!

Jak se bránit početí? Antikoncepce. Zdraví nepoškozující metoda přirozeného plánování rodičovství.

Je nějaká cesta? Jediná spolehlivá prevence: zdrženlivost, věrnost, hodnota panenství

Iniciativa ČISTÁ LÁSKA – nikdo nelituje, že počkal!

Pozitivní příklady: fotbalista Kaká, miss ČR 08 Bučková

NEMÍT SEXUÁLNÍ ZKUŠENOSTI MŮŽE BÝT ZNAMENÍM ZRALOSTI
A ODPOVĚDNOSTI.

5/ *fixace*: video: Láska? 15 min.

6/ *závěr*, dotazy a vyhodnocení, pochvala žáků, pokud spolupracovali, předání kontaktu

5. EMPIRICKÁ ČÁST

Cílem průzkumu v mé BP bylo zjistit, jaké vědomí mají žáci 2. stupně o sexuální výchově, od jakého věku by sami doporučovali sexuální výchovu vyučovat a jaké mají zdroje informací. Použila jsem výzkumnou formu dotazníku, který měl 5 otázek (2 otevřené a 3 uzavřené). Srozumitelnost dotazníku jsem ověřila u 2 respondentů, kteří byli schopni dotazník vyplnit bez problémů.

Průzkum jsem realizovala v listopadu 2008 v Třebíči na ZŠ Bartušková /6.,7. a 9. tř./ v rámci předmětu Rodinná výchova a na osmiletém Katolickém gymnáziu /8. a 9. tř./ v předmětu Občanská výchova.

Celkem se zúčastnilo 111 respondentů:

38 žáků 9. tříd, 25 žáků 8. třídy, 28 žáků 7. třídy a 20 žáků 6. třídy.

Dotazník jsem zadávala osobně, návratnost byla tedy 100 %. Na začátku hodiny mi vyučující umožnil vstup, v němž jsem otázky vysvětlila, upozornila na anonymitu a prosila o samostatné a pravdivé odpovědi. Jeho vyplnění trvalo asi 10 min.

Protože rozsah bakalářské práce neumožňuje analyzovat jednotlivé odpovědi za každou třídu zvlášť, některé otázky odpovím souhrnně a soustředím se hlavně na potvrzení nebo vyvrácení hypotéz (otázka č. 1 a 4):

Stanovení hypotéz:

H1: Domnívám se, že většina žáků nebude schopna definovat sexuální výchovu podrobněji.

H2: Nejdůležitější zdroje informací o sexuální výchově budou v pořadí: kamarádi, časopisy, rodiče, škola, internet a odborná literatura.

Vyhodnocení:

Otázka č. 1: Co je podle tebe sexuální výchova?

Většina respondentů odpovídala: nauka o sexu (jistě by bylo vhodné tuto otázku dále rozšířit, aby bylo jasné co pod tímto výrazem chápou) a pohlavním styku. Někteří odpověděli nevim a jen málo z nich připojilo vztah a lásku.

Zajímavé odpovědi:

- předmět, kde se vyučují partnerské vztahy
- nauka o sexu a vše kolem něj, abychom se dozvěděli vše co nás může potkat, abychom na to potom nekoukali a vůbec nevěděli o co jde
- výchova, která nás připraví na TO
- nauka o pohlavních orgánech a dospívání
- jak se správně nasazuje kondom
- to, že se mluví o sexu ... a co to je ten sex?
- jak se to dělá a co při tom máme dělat
- jsou v sobě

Otázka č. 2: O dospívání a sex. výchově by se podle tebe mělo ve škole začít mluvit v:

Většina respondentů odpovídala v 7. nebo 8. třídě.

Otázka č. 3: Informace o dospívání, lásce, rozmnožování, sexu či přípravě na manželství by rodiče měli sdělit dítěti:

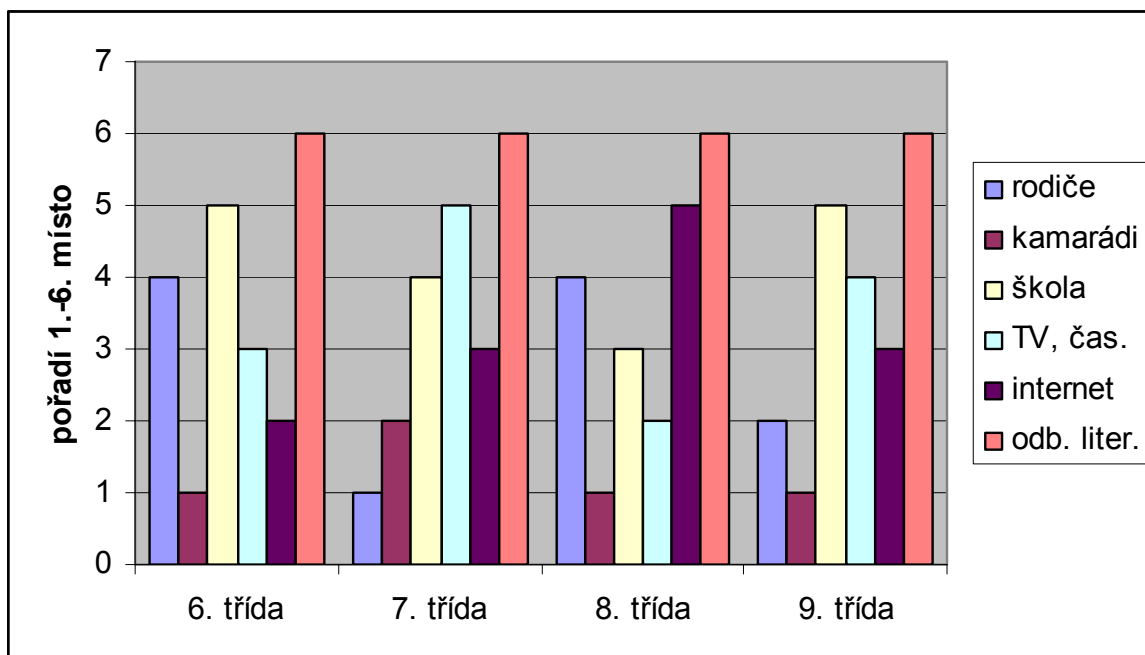
Tato otázka byla zodpovězena stejným dílem: rodiče mají sdělit sami a také mají počkat, až se dítě zeptá. Většina by preferovala možnost obou odpovědí.

Otázka č. 4: Od koho ses dozvěděl nejvíce informací:

Žáci (ZŠ=základní škola, KG=Katolické gymnázium) označili svoje zdroje informací v tomto pořadí:

6. třída (ZŠ): kamarádi, internet, TV a časopisy, rodiče, škola a odborná literatura
7. třída (ZŠ): rodiče, kamarádi, internet, škola, TV a časopisy, odborná literatura
8. třída (KG): kamarádi, TV a časopisy, škola, rodiče, internet, odborná literatura

9. třída (ZŠ a KG): kamarádi, rodiče, internet, TV a časopisy, škola a odborná literatura

Výsledky jsou u každého ročníku různé. Společné téměř u všech je umístění kamarádů jako nejdůležitějšího zdroje informací, pak se střídají rodiče, časopisy a TV. Avšak internet většinou předčil školu a na posledním místě zůstala odborná literatura.

Otázka č. 5: Uved' svůj nejoblíbenější mediální zdroj o sexuální výchově:

Odpovědi na tuto otázku byly pro mě největším překvapením. Žáci Katolického gymnázia uvedli většinou časopisy a knihy, jen 3 z 53 uvedli „pochybné webové stránky“ – tj. **6 %**.

Žáci Základní školy (6., 7. a 9. tř.) uvedli kromě časopisů a televize také internet, a to 14 z 38 žáků – tj. **37 %** uvedlo adresy konkrétních webových stránek, které jsem označila za „pochybné“. Když jsem zjistila, co tyto stránky obsahují, byla jsem zděšená. Můžete si na nich vybrat jakýkoliv i zvrácený sex s kýmkoliv a jakkoliv, způsoby onanie sledovat v přímém přenosu apod. To, co tyto děti hltají není jen erotika, ale tvrdé porno až zvrácenosti. Jistě by stálo za další studii, zjistit kdy se na to dívají, jak často, kde, pokud doma – kde jsou ostatní členové rodiny, jak je to možné apod. Představila jsem si, jak jdu k dětem do školy s programem sexuální výchovy a ony zatím ráno sledovaly svůj oblíbený web. Tyto děti mají obrovské možnosti k získání

různých informací, většinou také vědí kde co, ale když se jich zeptáte na názvy pohlavních orgánů nebo jak souvisí láska se sexem, tak neví. Mají velmi pokřivený obraz o zdravé sexualitě, manželské věrnosti a věrnosti vůbec.

Myslím, že svou práci v tomto odvádí nejen „sexuální průmysl“ a média, ale hlavně zanedbání rodičovské výchovy v tomto směru. Ale to už by bylo téma na jinou práci.

Obecně mi z toho vyvstala **potřeba mluvit dětem o nebezpečí pornografie, brzkého zahájení sexuálního života a jeho negativních důsledcích. Děti by měly vědět, jaké nebezpečí jim hrozí a naopak ukázat jim cestu, jak se nejlépe připravit na šťastnou budoucnost, po které každý touží.**

Zhodnocení hypotéz:

H1 - se potvrdila částečně. Domnívám se, že i mnoho dospělých by mohlo mít problémy s jednoznačnou odpovědí na otázku, co je sexuální výchova. Myslím, že lépe by vystihoval název Výchova k zodpovědnému rodičovství apod.

H2 – se také potvrdila částečně. Kamarádi byli uváděni jako prvotní zdroj informací a odborná literatura naopak jako poslední zdroj – potvrzení hypotézy. Internet však nabývá v dnešní době důležitosti a zaujímá druhé, dvakrát třetí a páté místo (v hypotéze byl na 5. místě).

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zabývala vývojem dítěte, sexuální výchovou obecně a specifiky sexuální výchovy v rodině a ve škole. Sexuální výchova by měla být nedílnou součástí výchovy a přispívat k harmonickému vývoji celistvé osobnosti člověka. Prvními vychovateli jsou dětem rodiče, kteří jim mají vštěpovat zdravé zásady také pohlavní morálky. Škola zde má doplňkovou funkci a měla by výchovu vést v souladu s rodinou.

Cílem sexuální výchovy je nejen vést děti ke zdravému životnímu stylu, ale hlavně připravit je na život v páru a přivést je k zodpovědnému rodičovství, aby byli schopni zakládat zdravé rodiny.

V této práci se mi podařilo zmapovat zdroje informací o sexuální výchově a provést analýzu dostupných materiálů pro mládež.

Z provedeného výzkumu jsem mohla částečně potvrdit hypotézy, totiž že pojem sexuální výchova je příliš obecný a je těžké ho vystihnout jinými slovy. Druhá hypotéza se potvrdila také částečně: jako prvotní zdroj informací uvedli mladí lidé kamarády a jako poslední odbornou literaturu. Zajímavé pro mě bylo umístění internetu jako zdroje informací, který předčil školu a někdy i rodiče. Avšak šokující pro mě bylo zjištění konkrétních webových stránek, kteří tito 12-15 letí mladí lidé uvedli jako zdroj informací o sexuální výchově. Původně jsem tuto otázku dala do dotazníku jen pro informaci, nepřepokládala jsem, že může přinést takové odhalení. Myslím si, že se tímto zjištěním odkryla další možná cesta, kudy se ubírat v přípravách sexuální výchovy na školách – totiž upevňovat spojení sexuální výchovy s výchovou mravní (tedy nejen poučovat o pohlavních orgánech či technikách) a hlavně upozorňovat na nebezpečí konzumace pornografie, volného a nezodpovědného sexu a také na negativní důsledky takového způsobu života.

Bylo by jistě zajímavé věnovat se tomuto tématu hlouběji: zjistit jak je možné, že tolik mladých lidí „nasává“ pochybné informace z internetu, kde zůstalo výchovné působení rodičů, zda mají ve svém okolí pozitivní vzor v oblasti zdravých partnerských vztahů, který mohou napodobovat apod. Avšak to by mohlo být obsahem další diplomové práce.

Psaní této práce pro mě bylo velmi přínosné, nastudovala jsem při tom spoustu odborných knih a pročetla mnoho tezí a článků různých odborníků a věřím, že mě to posune ke kvalitnější realizaci besed a přednášek pro žáky škol.

RESUMÉ

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou sexuální výchovy v rodině a ve škole.

V první kapitole se zabývám vývojem člověka a jeho chováním. Druhá kapitola se věnuje vymezení pojmů sexuální výchovy, jejími cíli, obsahem, principy a metodami. Kapitola obsahuje také analýzu dostupných materiálů pro mládež. Ve třetí kapitole se věnuji specifickým sexuální výchovy v rodině a ve škole. Pojednávám o přednostech sexuální výchovy v rodině, nárocích na osobnost učitele sexuální výchovy ve škole a také didaktickými zásadami. Součástí bakalářské práce je koncepce sexuální výchovy ve škole podle vzdělávacích programů.

Teoretickou část uzavírá vzorový program pro žáky 9. tříd na téma Na prahu dospělosti.

Empirická část zjišťuje, jaké představy mají žáci 2. stupně (11-16 let) o sexuální výchově a také zdroje jejich informací. Tento výzkum odkryl narůstající vliv internetu a častou sledovanost webových stránek, které jsou pro děti nebezpečné až poškozující.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou sexuální výchovy v rodině a ve škole. Pojednává o vývoji člověka, cílech, principech a metodách sexuální výchovy. Obsahuje také analýzu dostupných materiálů pro mládež. Rozebírá přednosti sexuální výchovy v rodině a nároky na osobnost učitele sexuální výchovy ve škole. Její součástí je koncepce sexuální výchovy ve škole a také vzorový program a výzkum v oblasti sexuální výchovy.

Klíčová slova: rodina, škola, vývoj člověka, sexualita, sexuální výchova

ANNOTATION

The thesis deals with the problems of sexual education at schools and within a family. It discusses the issue of the development of human beings, objectives, principles and methods of sexual education. The analysis of materials available for the youth is also included. Another part of the thesis is devoted to the analysis of the advantages of sexual education within a family, and to the requirements for the teachers of sexual education. The conception of sexual education at schools, the sample programme and the research in the field of sexual education form part of thesis.

Key words: family, school, development of human beings, sexuality, sexual education

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Anchell, M. *Sexuální výchova s otazníkem*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996. 111 s.
2. Augustyn, J. *Sexuální výchova v rodině a ve škole*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. 80 s. ISBN 80-7192-331-1
3. *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Ekumenický překlad. Biblické dílo ekumenické rady církví v ČR: Praha 1979. 1 Kor. 13, 4-7
4. Capponi, V., Hajnová, R., Novák, T. *Sexuologický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada, 1994. 149 s. ISBN 80-7169-115-1
5. Chalke, S. *Umíte se bavit se svým dítětem o sexu?* 1. vyd. Praha: Albatros, 2002. s.158. ISBN 80-00-01071-2
6. Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. 124 s. ISBN 80-901424-7-8
7. Matějček, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. 143 s. ISBN 80-7178-085-5
8. Matějček, Z., Pokorná, M. *Radosti a strasti*. 1. vyd. Jinočany: H+H, 1998. 205 s. ISBN 80-86022-21-8
9. Mazánková, L. *Základy didaktiky*. Brno: IMS, 2006. 35 s.
10. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. *Vzdělávací program Základní škola*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1996. 275 s. ISBN 80-7168-337-X
11. Morus, L. R. *Světové dějiny sexuality*. 2. vyd. Praha: Naše vojsko, 1992. ISBN 80-206-0071-X
12. Možný, I. *Moderní rodina*. 1. vyd. Brno: Blok, 1990. 184 s. ISBN 80-7029-018-8
13. Pondělíčková-Mašlová, J. *O sexuální výchově bez rozpaků*. Praha: Avicenum, 1973. 181 s.
14. Pšenička, O. *Sexuální výchova v rodině*. 1. vyd. Pardubice: Hnutí rodina, 1994. 310 s. ISBN 80-901524-1-4
15. Smolíková, K., Hajnová, R. *Program sexuální výchovy dětí předškolního věku*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 39 s. ISBN 80-7178-132-0
16. Šilerová, L. *Sexuální výchova*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. 103 s. ISBN 80-247-0291-6

17. Täubner, V. *Metodika sexuální výchovy*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1996. 45 s. ISBN 80-7071-029-2
18. Vágnerová, M. *Vývojová psychologie I.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8
19. Výzkumný ústav pedagogický v Praze. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. 1. vyd. Taurius. str. 92. ISBN 80-87000-02-1
20. Zvěřina, J. *Sexuologie (nejen) pro lékaře*. Brno: CERM, 2003. 287 s. ISBN 80-7204-264-5

Internetové odkazy s tematikou sexuální výchovy:

- 1/ http://www.proglas.cz/audioarchiv.html?parent_id=769 (Kafemlýnek: Jak s dětmi hovořit o sexu? Hostem je Mgr. Hana Imlaufová z Křesťanské pedagogicko-psychologické poradny v Praze)
- 2/ <http://www.ceskatelevize.cz/vysilani/1100627928-ta-nase-povaha-ceska/408235100011014-02.07.2008-20:00-devcatka-na-slovicko.html> (Ta naše povaha česká: Děvčátka na slovíčko – diskuse o dívčích časopisech)
- 3/ <http://www.ceskatelevize.cz/vysilani/10084549909-synkopa-imunity/205562220900004-16.06.2008-22:10-sex-aids-a-vztahy.html> (Synkopy imunity – SEX, AIDS A VZTAHY – 2 způsoby výuky o sexu a AIDS)

SEZNAM PŘÍLOH

A/ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM ZÁKLADNÍ ŠKOLA

B/ ZNALOSTI A DOVEDNOSTI ŽÁKA ZÍSKANÉ V RÁMCI SEXUÁLNÍ
VÝCHOVY PODLE RVP ZV

C/ Ukázka 2 vyplněných dotazníků

D/ Mladá fronta dnes. 30.4.2008 článek Učte se víc o sexu, žáci a Někde nasazují
kondom, jinde mlčí

E/ Mladá fronta dnes. 16.10.2007 článek O sexu se ve škole mluví pozdě

F/ Mladá fronta dnes. 15.10.2008 článek Co by mělo dítě vědět o sexu a vztazích

VZDĚLÁVACÍ PROGRAM ZÁKLADNÍ ŠKOLA

Sexuální výchova – učivo

- vztahy mezi lidmi – k druhému pohlaví, partnerské vztahy, první sexuální kontakty, zakládání rodiny
- plánování rodiny – biologická, psychická a sociální zralost
- probuzené pohlaví – zvýšený zájem o vlastní pohlavní orgány, masturbace (mýty, skutečnost očima lékařů)
- nekostální aktivity – líbání, dotýkání, mazlení
- rozhodování v oblasti sexuálního chování – odložení startu do pohlavního života na období sociální zralosti
- metody antikoncepce – přirozená, bariérová, hormonální (vhodnost a nevhodnost vzhledem účinnosti, použití, věku apod.)
- umělé přerušování těhotenství – zdravotní a etický problém
- nemoci přenosné pohlavním stykem, vč. viru HIV/AIDS, imunitní systém, způsoby přenosu, léčení, prevence
- konflikty v mezilidských a partnerských vztazích, předmanželské a manželské poradny
- postoje k sexualitě a sexuálnímu chování – sexuální orientace, promiskuita, prostituce, pornografie, předsudky a diskriminace, deviantní chování – sexuální zneužívání a způsoby ochrany před ním
- modelové situace zaměřené na osvojování pozitivních vztahů k druhému pohlaví
- modelové situace zaměřené na řešení konfliktů v kamarádských a partnerských vztazích – vedení menstruačního kalendáře (jen děvčata)
- situační hry zaměřené na získání argumentů pro odložení pohlavního styku na období biologické a psychosociální zralosti a ekonomické soběstačnosti

- shromažďování informací o metodách plánovaného rodičovství a diskuse o nich
- řízený dialog k problematice působení médií v oblasti sexuality – pornografie, filmy, videokazety aj.
- návštěva krizového centra, kojeneckého ústavu, předmanželské poradny aj. (podle možností školy)
- beseda se sexuologem nebo dětským a dorostovým gynekologem (podle podmínek školy)
- sexualita a zákon – sexuální obtěžování, znásilnění, ohrožení mravního vývoje dětí a mládeže aj., věková hranice trestní odpovědnosti

Co by měl žák umět

- chápat rozdíl mezi pouhou zamilovaností, krátkodobou erotickou známostí a plně rozvinutou zralou láskou projevující se hlubokým trvalým citem
- uplatňovat ve svých citových projevech na veřejnosti vhodnou míru zdrženlivosti (studu)
- chápat, že probuzení touhy po sexuálním sblížení neznamená připravenost pro zahájení sexuálního života, uvědomovat si, že organismus dospívající dívky není biologicky zralý pro těhotenství, porod a plný intimní život
- chápat důležitost a příčiny změn v psychice jedince v období puberty
- uvědomovat si možná rizika při volbě partnera – dědičné choroby, negativní osobnostní vlastnosti, alkoholismus aj.
- chápat, že předpokladem souladu v manželství je vzájemná láska, věrnost, tolerance, nesobeckost, pomoc, sexuální přitažlivost aj.
- vážit si životního poslání matky a otce – výchova dětí, vštěpování morálních zásad aj.
- chápat, že budoucí maminka by měla pro zdravý vývoj svého dítěte zachovávat správnou životosprávu, zřít se kouření, pití alkoholu apod.
- pochopit význam a rizika antikoncepce – spolehlivost, vhodnost

- uvědomovat si zdravotní rizika pohlavně přenosných chorob (kapavka, příjice, HIV/AIDS) a chránit se před nimi
- chápat, že smyslově a tělesně postižení lidé mají stejné sexuální pocity, potřebu lásky, citu a tělesných intimností jako lidé zdraví
- svěřit se v případě sexuálního zneužití rodičům nebo jiné důvěryhodné osobě, obrátit se na dětské krizové centrum, linku důvěry aj.
- uvědomovat si, že sexuálnímu znásilnění lze předcházet správným zhodnocením situace a vhodným jednáním, např. odmítnutím alkoholu, pozvání od neznámé osoby aj.
- umět kriticky posoudit pořady v médiích, která vždy neukazují přátelství, lásku a rodičovství ve správné podobě

Příklady rozšiřujícího učiva

- poruchy plodnosti, asistovaná reprodukce
- pohlavní příslušnost, pohlavní orientace, pohlavní role
- etická stránka sexuality, vliv postojů víry a morálky na sexuální chování
- sexuálně motivovaná kriminalita

ZNALOSTI A DOVEDNOSTI ŽÁKA ZÍSKANÉ V RÁMCI SEXUÁLNÍ VÝCHOVY
PODLE RVP ZV:

- vysvětlit fyzické, psychické a sociální změny související s dospíváním;
- uvést argumenty pro odložení vstupu do pohlavního života do doby plné zralosti;
- nepoužívat vulgární slova a nevhodné projevy z oblasti sexuality, vysvětlit, proč na veřejnosti není vhodné mluvit o intimních záležitostech a projevat zdrženlivost;
- vysvětlit rozdíly mezi přátelstvím, zamilovaností, náhodnou známostí, láskou;
- vyjádřit názor k pořadům v médiích, které ukazují lásku a rodičovství ve zkreslené podobě;
- respektovat odlišné přístupy k sexualitě ovlivněné odlišnou kulturou a vírou;
- orientovat se v rozdílech sexuální orientace jednotlivců (homosexualita aj.);
- vysvětlit problematiku početí, prenatalního vývoje, orientovat se v průběhu porodu;
- vysvětlit potřeby matky v těhotenství, potřeby narozeného dítěte;
- objasnit roli matky a otce při péči o dítě a při výchově dětí;
- pojmenovat způsoby ochrany proti nechtěnému početí, orientovat se v možnostech jejich použití;
- vysvětlit rizika nechráněného pohlavního styku a promiskuity;
- pojmenovat nejčastější pohlavní choroby, vysvětlit, jak se před nimi chránit;
- vysvětlit, jak dochází k přenosu viru HIV, zdůvodnit preventivní opatření, orientovat se v možnostech léčby;
- rozpoznat situace ohrožující vlastní bezpečí a používat účinné způsoby chování v případě sexuálního zneužívání;
- orientovat se v právní problematice zneužívání dětí;
- samostatně vyhledat služby specializované pomoci.

<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006011316>

(Marádová Eva. K novému pojetí rodinné a sexuální výchovy v programech pro základní vzdělávání. Sborník referátů. Pardubice: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu. 2003)